

1 Zilveren roemer- of bekerschroef met glazen roemer, vervaardigd door Cornelis Janszoon van Weerdenborch, omstreeks 1622/23, foto Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, inv.nr. MBZ 435-KN&V

Van roemerschroef tot Schinkel-roemer

Roemers op hoge stam (1600-1830)

Van begin zeventiende eeuw tot omstreeks 1660 zijn talrijke Hollandse en Vlaamse stillevens gemaakt waarop drinkglazen, vooral berkenmeiers en roemers, zijn afgebeeld. Deze drinkglazen waren niet zelden gemonteerd op een artistiek uitgevoerd hoog voetstuk uit brons, zilver of verguld zilver.

Deze zogenaamde *bekerschroef*, meestal *roemerschroef* genoemd als er een roemer op gemonteerd was, werd gebruikt voor feestelijke gelegenheden van overheden en gilden of als statussymbool van vermogende families. Een treffend voorbeeld hiervan wordt afgebeeld op het schilderij

De Schuttersmaaltijd ter viering van de Vrede van Munster uit circa 1649 door Bartholomeus van der Helst (Haarlem, 1613 - Amsterdam, 1670) waarop het einde van de Tachtigjarige Oorlog en de vrede tussen Spanje en de Nederlanden in 1648 wordt gevierd.

Willy Van den Bossche

Zilveren roemerschroef

In de collectie van Museum Boijmans Van Beuningen te Rotterdam bevindt zich een zilveren roemerschroef met vastgeklemd roemer (afb 1). De stam van het voetstuk is voorzien van drie knoppen waarvan de bovenste met cherubijnen en dieren (stier, eenhoorn en zwijn). De knop is ook voorzien van drie beweegbare menselijke figuren met gespreide armen, die de glazen roemer bij de voet voorzichtig vastklemmen. Deze kunnen door een verborgen schroefmechanisme in de holle stam en onderin de voet met de hand naar voren of naar achteren worden gekanteld. De twee onderste knoppen van de schacht zijn gedecoreerd met leeuwenmas-

kers, fruit en bladornamenten. De ronde geprofileerde voet is gedecoreerd met cherubijnen en zeewezens in een schuimende zee en heeft een diameter van 10 cm.

De roemerschroef werd gemaakt door Cornelis Janszoon van Weerdenborch (†Amsterdam?, 1648) die tussen 1603 en 1642 als edelsmid vooral in Utrecht actief was. De vervaardiging van deze 18,3 cm hoge roemerschroef wordt omstreeks 1622/23 gedateerd. De bijbehorende originele glazen roemer is verdwenen. Ter illustratie werd een zestig tot tachtig jaar jongere groene roemer opgesteld.

2 —————
Bartholomeus van der Helst,
Schuttersmaaltijd
ter viering van de Vrede
van Munster in 1648, met
roemer-of bekerschroef,
circa 1649,
collectie Rijksmuseum
Amsterdam, bruikleen van
de gemeente Amsterdam

3 —————
Glazen roemer op
hoge stam, Duitsland,
1615-1625,
hoogte circa 21 cm,
foto Dr. Fischer
Kunstauktionen,
Heilbron

Groene glazen roemer op hoge stam

Glazen met een hoge stam en daarboven op een vastgesmolten complete roemer (afb. 3) zijn, als zeldzame glazen variant, ongeveer tegelijkertijd ontstaan met de roemers die zijn vastgeschroefd op een metalen stam of schacht. Deze groene glazen roemer op hoge stam heeft een uit glasdraad gesponnen conische voet, een middele deel met drie ingesnoerde holle knoppen met braamnoppen en geknepen glasdraden, waar bovenop een volledige aparte roemer met gekartelde voet of standring is vastgesmolten. Het geheel is circa 21 cm hoog. De gelijkenis en het idee van deze meermaals in een Duits veilinghuis verkochte, zeer zeldzame glazen roemer op hoge stam met de zilveren roemerschroef van Museum Boijmans Van Beuningen is groot.

Hij vertoont tevens een grote gelijkenis met de liggende roemer met hoge holle glazen stam en vijf knobbels op een pronkstilleven uit 1629, toegeschreven aan kunstschilder Franchoy Elout (Haarlem, 1589 - Haarlem, 1635) of Pieter Claesz (Antwerpen, 1596/97 - Haarlem, 1660) (afb. 4).^{1,2} Opvallend bij deze twee glazen roemers op hoge schacht is dat het bovenste deel een volledige roemer is die bovenop een holle schacht met knoppen is vastgesmolten en er één geheel mee vormt. De roemer van afbeelding 3 of een bijna

4 —————
Franchoy Elout of Pieter
Claesz, pronkstilleven, 1629,
met grote staande roemer
en een liggende roemer op
hoge holle stam met vijf
knoppen

identieke wordt afgebeeld op een gravure (afb. 5) in de bestandscatalogus uit 1866 van de grote bekende negentiende-eeuwse Gentse architect en kunst- en glascollectie- nneur Louis Minard-Van Hoorebeke (Gent, 1801 - Gent, 1875).³

Vergulde bekerschroef

Op het schilderij *Schuttersmaaltijd ter viering van de Vrede van Munster* in 1648 van Van der Helst wordt links vooraan sergeant Thomas Hartog afgebeeld (afb. 2 en 6). Hij houdt in de linkerhand een sierlijke vergulde roemerschroef vast waarop een grote glazen roemer wordt geklemd. Hij toast met alle leden van de Amsterdamse schutterscompagnie van Witsen en Oetgens van Waveren. De roemer met braamnoppen is gevuld met witte wijn. Sommige leden drinken witte wijn uit berkenmeiers en roemers, anderen drinken rode wijn uit fluitglazen. De roemerschroef symboliseert het eenheidsgevoel, verzoening, zelfbewustzijn, rijkdom en elegantie. Niet zo eenvoudig te ontdekken is de vergulde bekerschroef op het schilderij *De verloren zoon verkooft zijn erfdeel in een bordeel* uit het jaar 1640 van Christoffel Jacobsz van der La(e)men (Brussel, 1607 - Antwerpen, 1651) (afb. 7).⁴ Midden op de tafel wordt een prachtig pronkstilleven afgebeeld waarop onder andere twee glazen fluiten en een met rode wijn gevulde berkenmeier op een beker-

schroef. De Schroef heeft drie knoppen. De voet is verborgen achter een gebak. De verloren zoon houdt een berkenmeier gevuld met witte wijn in zijn linkerhand. Rechtsonder op het schilderij staat op de grond een koperen wijnkoeler waarin twee grote vierkante flessen met tinnen schroefdoop, de ene gevuld met rode wijn, de andere met witte wijn. Het kleurrijke schilderij ademt een luxe sfeer.

Na de jaren 1660 raken zowel de bekerschroef als de glazen roemer op hoge stam in de Nederlanden uit de mode. Vele exemplaren werden omwille van hun dure metalen omgesmolten, weinige zijn behouden gebleven.

5 —————
Gravure uit 1866 met
roemer op hoge holle
stam en drie knoppen
(tweede van rechts), hoogte
circa 21,5 cm, collectie Louis
Minard-Van Hoorebeke,
foto auteur

6

Bartholomeus van der Helst,
Schuttersmaaltijd ter
viering van de Vrede van
Munster in 1648 (detail),
circa 1649,
collectie Rijksmuseum
Amsterdam, bruikleen van
de gemeente Amsterdam

7

Christoffel Jacobsz van der
La(e)men,
De verloren zoon in een
bordeel, met bekerschroef
op tafel, omstreeks 1640,
paneel 57 x 74 cm,
particuliere collectie,
via Hoogsteder Museum
Stichting

Schinkel-roemer

Vanaf de jaren 1830 wordt het glazen roemermodel op hoge stam weer populair dankzij de Berlijnse architect Karl Friedrich Schinkel (Berlijn, 1781 - Berlijn, 1841). In zijn *Entwürfe für Glasgefäße* uit 1830 (afb. 8) wordt een Schinkel-Pokal afgebeeld,

in de volksmond Schinkel-roemer genoemd, met volgende bijbehorende beschrijving: *Sie sind von Schinkel entworfen, und dabei zum Theil von alten Gläsern hergenommene Motive benutzt (...) Der auf einen Fuß stehende Römer wurde, nach einem ähnlichen alten größeren Exemplar, Fabrik-Artikel der Gernheimer Hütte der Herren Gebrüder Schrader ohnweit Minden.*

Vrij vertaald naar het Nederlands: *De afgebeelde glazen zijn door Schinkel ontworpen en daarbij werd deels gebruik gemaakt van motieven van vroegere glazen (...) De op stam staande roemer werd naar een historisch groter voorbeeld in de Glashütte Gernheim (1812-1877) van de gebroeders Schrader uit Minden vervaardigd.*⁵ Uit deze Pruisische glashut nabij Minden zijn hiervan slechts nog zeer weinig vroege exemplaren uit 1835 bewaard gebleven, zoals in het eertijdse Beuth-Schinkel-Museum der Technische Universiteit Berlijn. De Crystall- und Glaswaren-Fabrik Theresienthal (Zwiesel, Zuid-Duitsland, actief vanaf 1836) en de Gräfllich Schaffgotsch'sche Josephinenhütte (Schreiberhau, Neder-Silezië, actief vanaf 1842) waren tot in het begin van de twintigste eeuw de bekendste glasfabrikanten van deze roemers op hoge stam. Bij de

Schinkel-roemer (afb. 9) zit de onderaan gesloten kelk met zijn versierde holle cilindrische onderkant versmolten op een hoge holle balustervormige stam met conische voet. De Schinkel-roemer komt voor in de kleuren donkergrasgroen, 'chrystaal' (kleurloos), antiekgroen, barnsteen en resedagroen. De hoogte varieert tussen de 16 en 25,5 cm. Meerdere Schinkel-roemers in brons-geelachtig glas uit het einde van de negentiende eeuw zijn in het bezit van het Kunstgewerbemuseum Berlin – Schloss Köpenick.

Voor de liefhebber worden Schinkel-roemers nog regelmatig voor een schappelijke prijs (€ 45-100) te koop aangeboden op internet, bij brocanteurs, op antiekmarkten of in goedkopere antiekwinkels.

8

Karl Friedrich Schinkel,
ontwerpen voor glaswerk
met Schinkel-roemer
(vooraan rechts), 1830,
Kupferstichkabinett,
Staatliche Museen zu Berlin

9

Schinkel-roemer met hoge
holle balusterstam,
circa 1890, Glashütte
Theresenthal (Zwiesel),
vormnummer 486,
hoogte 16,2 cm,
foto auteur

Literatuur

W. Van den Bossche, *Bibliography of Glass: From the Earliest Times to the Present*, meertalig, Woodbridge 2012, idem Wuppertal 2019, digitale geüpdatete uitgave, 323 pp., 4210 titels, gratis te downloaden via www.der-glasfreund.de

J. Hoogsteder, *The Hoogsteder Journal*, nr. 9, april 2002, tentoonstellingscatalogus *Geestrijk Vocht* (Glaswerk op schilderijen), 2-26 april 2002, Den Haag 2002

Königliche technische Deputation für Gewerbe (Hrsg.), *Vorbilder für Fabrikanten und Handwerker. Zweite Abtheilung. Geräte und Gefäße. Entwürfe für Glasgefäße*, Berlin 1821-1830, Kupferstichkabinett, Staatliche Museen zu Berlin

L. Minard-Van Hoorebeke, *Recueil descriptif des antiquités et curiosités du treizième au dix-neuvième siècle, formant la collection de Louis Minard-Van Hoorebeke, architecte à Gand*, Gent 1866

N.R.A. Vroom, *A Modest Message – As intimated by the painters of the "Monochrome Banketje"*, Volume I, Schiedam 1980

Noten

1. Deze roemer werd voor de bankencrisis van 2008 verkocht door veilinghuis Dr. Fischer Kunstauktionen in Heilbronn, Duitsland voor een recordbedrag van € 35.000,- (Auktionskatalog 150, 11. & 12. März 2005, Lot 502) en nogmaals na de

crisis in 2014 voor 'slechts' € 8.000,- (Auktionskatalog 233, 8. November 2014, Lot 20), sommigen betwisten de precieze datering.
2. N.R.A. Vroom, figuur 20, p. 26 en figuur 209, 11. & 12. März 2005, Lot 502) en nogmaals na de

3. L. Minard-Van Hoorebeke, XLII PL., (PL. IX).
4. J. Hoogsteder, p. 13.
5. Königliche technische Deputation für Gewerbe (Hrsg.), Blatt 4 und 5, S. 5-6.